

Covid-19 som spegelbild av samhället

Det har nu gått två år sedan vi såg början på det som har kommit att kallas corona-pandemin. I backspeglarna kan vi konstatera att ett virus, hur osynligt det än må vara för det mänskliga ögat, kan omkullkasta mycket av det som vi tar för givet i vardagen – hur vi människor kan och får röra oss i offentligheten, umgänget med andra eller graden av, möjligheterna till regelbunden fysisk aktivitet och fördelar/nackdelar med vaccin. Annat som pandemin har kastat ljus på är mediernas och myndigheterna sätt att rapportera och informera om covid-19, synen på fakta, kunskap och experter, medborgarnas förtroende för myndigheter och oro för yttringar och effekter av viruset och vaccinering – för dem själva, andra människor och samhället stort. Det har även blivit tydligt att konsekvenserna av en pandemi alltid är mångfacetterade och mångfaktoriella och därtill ser delvis olika hos olika segment av den svenska befolkningen. Dessa aspekter av pandemin är några som detta temanummer kretsar kring. Målet med temanumret är att belysa och problematisera covid-19 ur olika individuella och *sociala/socialmedicinska* synvinklar. Fokus i temanumret riktas framför allt mot *sociala* villkor, individuella uttryck och konsekvenser för människor och samhälle. I sex olika kapitel görs detta med ett mångvetenskapligt anslag.

I bidraget ”Pandemimannen. Genusanalyser av Folkhälsomyndighetens affischserie för barn och unga under covid-19-krisen” analyserar *Joakim Johansson*, lektor i statsvetenskap vid Mälardalens universitet, Folkhälsomyndighetens affischserie med information om covid-19. Serien är från år 2020 och har barn och ungdomar som målgrupp. Med en diskursanalytisk ansats och inspiration från kritiska mans- och maskulinitetsstudier samt postkolonial feministisk teori studeras huruvida Folkhälsomyndighetens information ”öppnar upp” för vad Johansson menar är förändrade, alternativa, mer hållbara ”manligheter”. Studien visar att så är fallet. I affischserien framställs exempelvis vita män som bärare av en önskvärd omsorgsorienterad manlighet, där en dylik manlighet även tillgängliggörs för icke-vita män, på samma gång som det finns ”öppningar” mot rasifiera(n) de nykoloniala diskurser om invandrar mannen som jämställdhetens problem.

Därefter följer *Martin Lindströms* text ”Den svenska covid-19-strategin: betydelsen av svensk konsensuskultur och massmediastruktur”. Lindström är professor och överläkare i socialmedicin och hälsopolitik vid Institutionen för kliniska vetenskaper i Malmö, Lunds universitet och Region Skåne. I relation till massmedias rapportering om covid-19-pandemin och den svenska strategin under våren 2020 diskuterar texten det som kan benämnas konsensuskultur och massmediastruktur. Detta görs utifrån expertgranskade artiklar, böcker och artiklar i massmedia och utifrån en tidigare publicerad vetenskaplig artikel. Även om somliga har menat att svensk massmedia under pandemins inledande fas

inte ställde tillräckligt kritiska frågor vid Folkhälsomyndigheten presskonferenser om den svenska strategin blev de mer kritiska under hösten, när det visade sig att den andra vågen blev mycket allvarligare än något scenario Folkhälsomyndigheten hade prognosticerat.

Även *Jonas Stier*, *Helena Blomberg* och *Annika Lövenmark* har fokus på diskurser i sin text ”Diskurser om pandemin och vaccinering i svensk nyhetsmedia”. Med en diskursanalytisk ansats analyseras ett mediematerial. Materialet består av artiklar fyra svenska nyhetstidningar (*Aftonbladet*, *Dagens Nyheter*, *Göteborgs-Posten*, *TT Nyhetsbyrån*, och *Svenska Dagbladet*). Genom en tematisering och retorisk analys av artiklarna beskrivs hur formuleringar byggs upp genom användandet av metaforer och tid som retorisk resurs. I rapportering om covid-19 pandemin diskuterar författarna dominerande metaforer, i synnerhet krigsmetaforer. Det som förmedlas i nyhetsmedierna är ofta utvalda forskares, läkares och myndigheters budskap, som tillsammans med berättelser om nationella och globala händelser stödjer och förstärker diskurserna. Sådana budskap förmedlas med hjälp av retoriska resurser som ska väcka känslor (*patos*), men även solidaritet och ansvar (*ethos*). *Jonas Stier* är professor i socialt arbete, *Helena Blomberg* docent i samma ämne och *Annika Lövenmark* lektor i vårdpedagogik – samtliga vid Akademien för hälsa, vård och välfärd vid Mälardalen universitet.

”Förändringar av oro, psykisk hälsa och förtroende för samhällsfunktioner under covid-19” är författad av *Birgitta Kersti*, docent i vårdvetenskap, och *Daniel Lindberg*, lektor i socialt arbete – båda verksamma vid Akademien för hälsa, vård och välfärd vid Mälardalens universitet. Texten tar avstamp i de två första datainsamlingarna inom *World Values Survey 3-wave* ”Values in Crisis”. Fokus är svenskars oro för sin egen och näras hälsa, ekonomi, fysisk och psykisk hälsa samt förtroende för samhällsfunktioner under covid-19. Författarna visar bland annat att kvinnor, jämfört med män, rapporterar mer rädsla för att själv, eller någon nära anhörig ska bli allvarligt sjuk i covid-19 och mer rädsla för att själv, eller någon nära anhörig ska drabbas av allvarligt ekonomiska problem till följd av covid-19. Vidare är den åldersgrupp som skattade mest psykiska besvär vid båda mättillfällena den yngsta åldersgruppen. Dessa resultat stämmer till eftertanke.

Med dr *Sara Fritzell* är utredare vid Folkhälsomyndigheten. Hennes text ”Konsekvenser för psykisk och fysisk hälsa för personer 70 år och äldre av smittskyddsåtgärder mot covid-19” beskriver konsekvenser av covid-19 pandemin och de relaterade smittskyddsåtgärdena för personer 70 år och äldre under våren och sommaren 2020. Diskussionen bygger på internationell forskning, svenska undersökningar, möten med pensionsorganisationer, intervjuer med organisationer som företräder utrikesfödda och data från 1177 Vårdguiden. Resultaten visar att pandemin har lett till sämre psykisk hälsa för vissa grupper, med möjlig påverkan på den fysiska hälsan. Det förebyggande arbetet behöver därför intensifieras, och Fritzell ger också förslag på förebyggande insatser.

Texten ”Vad har hänt med den fysiska aktiviteten bland befolkningen under pandemin?” utgår ifrån ett folkhälsovetenskapligt perspektiv och resultaten från en undersökning riktad till den svenska allmänheten. *Charlotta Hellström-Olsson*, lektor i folkhälsovetenskap, *Maria Elvén*, lektor i fysioterapi och *Petra Heideken Wägert*, docent i fysioterapi – samtliga vid Akademin för Hälsa, vård och välfärd, Mälardalens universitet, studerar om, och i så fall hur, coronapandemin har lett till förändrade möjligheter till en hälsosam livsstil och om individers utförande av fysisk aktivitet har påverkats, särskilt inom vissa grupper inom befolkningen. Resultaten visar på förändringar i den fysiska aktiviteten hos den svenska befolkningen. Under pandemin har var tionde svensk slutat att träna. Störst minskning återfinns hos de yngre (18-26 år) och de äldre (65-79 år). Även stillasittande har ökat, både bland män och kvinnor. Författarna menar att när vardagen förändras, så förändras även våra levnadsvanor men på olika sätt för olika grupper av befolkningen. Ohälsosamma levnadsvanor som man har skaffat sig under pandemin kan vara svåra att bryta och därför krävs förebyggande och hälsofrämjande på såväl individ- som gruppnivå.

Det avslutande bidraget ”Sårbarhet för smitta och bristande inkludering. Lärodomar under pandemin från intervjuer med trångbodda i Järva angående officiella råd, hinder och strategier” bygger på en studie baserad på gruppintervjuer med boende i området kring Järvafältet i Stockholm. Författarna belyser eventuella hinder som har funnits för att följa myndigheternas råd, invånarnas egna sätt att minska smittspridningen samt vilka råd de själva framhåller som viktiga för att begränsa smittan. Studien visar på en koppling mellan covid-19 och en sekundär utsatthet – exempelvis svag privatekonomi, trångboddhet, trängsel i kollektivtrafik och social isolering. Studien visar även hur pandemins effekter förvärrades av socioekonomisk utsatthet, och diskuterar möjliga lärodomar för att förbättra den framtida beredskapen vid pandemier. *Solvig Ekblad* är legitimerad psykolog vid Akademiskt primärvårdscentrum, Region Stockholm och adjungerad professor vid Karolinska Institutet, Institutionen för Lärande, Informatik, Management och Etik (LIME), forskargrupsledare Cultural Medicine, Stockholm. *Pirjo Savlin* är legitimerad psykolog och legitimerad psykoterapeut, Centrum för arbets- och miljömedicin, Region Stockholm. *Maria Albin*, är professor i arbets- och miljömedicin vid Karolinska institutet samt överläkare vid Centrum för arbets- och miljömedicin vid Region Stockholm. *Antonios Georgelis*, ä toxikolog och docent vid Karolinska Institutet samt chef för den Miljömedicinska enheten, Centrum för arbets- och miljömedicin vid Region Stockholm.

Jonas Stier
Professor i socialt arbete
Mälardalens universitet